

Lidia Białoń

"Innowacyjność polskiej gospodarki w przejściowej fazie rozwoju", pod red. J. Kotowicz-Jawor, Warszawa 2016 : [recenzja]

Zarządzanie. Teoria i Praktyka nr 2 (20), 71-74

2017

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

O książce: J. Kotowicz-Jawor (red.), *Innowacyjność polskiej gospodarki w przejściowej fazie rozwoju*, Instytut Nauk Ekonomicznych Polskiej Akademii Nauk, Wydawnictwo Key Text, Warszawa 2016.

Tematyka innowacyjności polskiej gospodarki jest ciągle aktualna, a dyskusja z nią związana jest bardzo potrzebna. W nurcie tej tematyki ukazała się monografia pt. „Innowacyjność polskiej gospodarki w przejściowej fazie rozwoju” pod redakcją naukową Joanny Kotowicz-Jawor, wyd. Instytut Nauk Ekonomicznych Polskiej Akademii Nauk, ss. 311.

Całość rozważań zawarta jest w sześciu rozdziałach oraz w dwóch aneksach. Autorzy poszukiwali odpowiedzi na pytanie – jakie są przyczyny niskiej efektywności proinnowacyjnej pomocy publicznej z Unii Europejskiej dla polskich firm. „Celem podjętego przez zespół INE PAN zadania badawczego jest analiza współzależności obecnej fazy rozwoju polskiej gospodarki i determinant jej zdolności innowacyjnej w warunkach absorpcji funduszy strukturalnych z UE” (s.12). Główną hipotezą badawczą jest stwierdzenie, iż: „przejściowa faza rozwoju od etapu gospodarki inwestycyjnej, stymulowanej kryterium ilościowym (maksymalizacja wydajności) do gospodarki innowacyjnej, pobudzanej kryterium jakościowym (maksymalizacja wiedzy) wyznacza główne popytowe i podażowe determinanty przebiegu procesów innowacyjnych, określając efektywność proinnowacyjnego wsparcia z UE. Czynniki te zwrótnie wyznaczają kierunki zmian przejściowego etapu rozwoju” (s. 12).

Badania empiryczne obejmują lata 2007-2013 i przeprowadzone są na próbie 85 przedsiębiorstw innowacyjnych, a więc tych, które w badanym okresie wdrożyły choć jedną innowację. Punktem wyjścia badań, zarówno teoretycznych jak i empirycznych zaprezentowanych przez Lesława Pietrowicza i Michała Zajferta, była koncepcja wzrostu i rozwoju gospodarczego M. Portera, identyfikująca determinanty rozwoju gospodarczego wg modelu diamentu oraz koncepcja czterech etapów rozwoju go-

spodarczego – to jest etap oparty na bazie czynników produkcji, model inwestycyjny, model innowacyjny oraz model oparty na skumulowanym bogactwie. Ilościowa analiza faz rozwoju doprowadziła do wniosku, iż polska gospodarka znajduje się w przejściowej fazie rozwoju pomiędzy modelem inwestycyjnym a innowacyjnym oraz, że „dla przedsiębiorstw innowacyjnych i korzystających z pomocy UE waga barier wynikających z niestabilności polityki gospodarczej jest wyższa w porównaniu z oceną dokonywaną przez pozostałe przedsiębiorstwa” (s.66).

Egzogenne, cywilizacyjne i ustrojowe uwarunkowania innowacyjnego rozwoju polskiej gospodarki zawarte w omawianej monografii prezentuje Elżbieta Mączyńska. Przypomina, że wzrost gospodarczy Polski uwarunkowany jest nie tylko przez potencjał popytu wewnętrznego ale zasilany jest przez inwestycje zagraniczne oraz fundusze z UE, co odpowiada porterowskiemu modeli rozwoju inwestycyjnego. Autorka rozwija tezę, że Polska zagrożona jest przez stagnację sekularną, co oznacza słabnący wzrost gospodarczy, nieprawidłowości w sferze społecznej oraz nasilające się problemy w sferze innowacji. Zastanawiającym jest problem – czy potencjał rozwojowy Polski zagrożony jest erozją wskutek narastającego ryzyka stagnacji sekularnej stanowiącego barierę inwestycji i innowacyjności. Wskazuje to na konieczność, pisze autorka – „poszukiwania nowych wzorców i teoretycznych podstaw dokonywania wyborów ekonomicznych, w tym w sferze innowacji i związanych z nimi inwestycji. Chodzi o wzorce dostosowane do wymogów nowej cywilizacji i stymulujących efektywne, społecznie pożądane działania, w tym prorozwojowe inwestycje” (s.71). Autorka podkreśla, że rozwiązania instytucjonalne, w tym ustrojowe, stanowią fundamentalny czynnik determinujący skłonność do innowacji, efektywną i społeczną użyteczność przemian” (s.86).

Endogenne bariery przejścia gospodarki polskiej do innowacyjnej fazy rozwoju omawia Joanna Kotowicz-Jawor. Wg niej należy je wyjaśnić odnosząc się do ekonomii instytucjonalnej i zasobowej. Kluczową barierą rozwojową, jak zauważa autorka, jest niedocenywanie przez przedsiębiorstwa zasadniczej roli posiadanego zasobu wiedzy i właściwego zarządzania nim. Do istotnych czynników obniżających efekty innowacyjne absorpcji funduszy strukturalnych UE, zidentyfikowanych w trakcie badań jest słabość determinant instytucjonalnych, prawnych i kulturowych, umożliwiających maksymalizację nadwyżki przez minimalizację kosztów transakcyjnych. Występuje także asymetria informacji w zakresie skłonności do podejmowania ryzykownych decyzji innowacyjnych przedsiębiorstw, hamująca ich aktywność rozwojową. Luka informacyjna występuje pomiędzy sektorem nauki a sektorem przedsiębiorstw. Fundamentalną barierą rozwojową jest niedojrzałość kapitału społecznego a pozostałe bariery są tego konsekwencją.

W trakcie badań zaobserwowano też pozytywne zmiany, a mianowicie wzrost zakresu współpracy firm z uniwersytetami i innymi instytucjami badawczymi, powolny progres w kierunku stopniowego wzrostu zewnętrznych źródeł finansowania, w tym kredytu bankowego i funduszy pomocniczych oraz zmiany strategicznych kierunków rozwoju firm. Odejście od strategii kosztowych na rzecz strategii dywersyfikacji, a także odejście od kryterium maksymalizacji wydajności na rzecz kryterium maksymalizacji wiedzy.

Istotnym czynnikiem innowacyjnego rozwoju są uwarunkowania popytowe, które między innymi determinują strukturę wniosków o pomoc publiczną, ich alokację w przedsiębiorstwie oraz wzmacniają elastyczność ich wykorzystania. Tę problematykę przedstawia Jarosław Pietrewicz. Z wyników badań empirycznych wyłania się wniosek, iż o wzroście efektywności nakładów na rozwój innowacyjności decyduje bardziej precyzyjne określenie wydatkowania publicznych środków w polityce podażowej, dzięki skierowaniu ich na przedsięwzięcia dopasowane do aktualnego kształtu popytu. Należy podkreślić, iż popyt charakteryzuje się stosunkowo wysokim stopniem egocentryzmu, któremu towarzyszy ograniczony poziom opanowania rynków przez marki zagraniczne. U podstaw decyzji konsumenckich zidentyfikowano w pierwszej kolejności cenę. Następnie wartości użytkowe, a na trzecim miejscu znalazły się cechy symboliczne. Cechy te decydują też o przewadze konkurencyjnej przedsiębiorstw.

W badanych przedsiębiorstwach przewagę stanowią innowacje inkrementalne. Na uwagę zasługuje spostrze-

żenie, iż im większe znaczenie dla konsumentów mają cechy symboliczne, tym łatwiej badanym firmom skutecznie konkurować bezawaryjnością produktów. Skuteczному konkurowaniu wzornictwem sprzyja wysokie znaczenie aspektów symbolicznych. Z przeprowadzonych badań wynika też ważny wniosek, że wspieranie aktywności innowacyjnej przedsiębiorstw obecnych na rynkach, na których konsumenci przywiązują szczególną wagę do symbolicznych cech produktów, znacząco zwiększa prawdopodobieństwo ich sukcesu. Sugeruje to, iż decyzje o alokacji środków publicznych przeznaczonych na wspieranie innowacyjności przedsiębiorstw są racjonalne (s.147).

Kolejną grupą czynników w prezentowanych badaniach, decydujących o innowacyjności polskiej gospodarki w przejściowej fazie rozwoju są czynniki podażowe. Autorzy tej części monografii to: Tadeusz Baczek, Ewa Puchala-Krzywina, Elżbieta Mączyńska. W trakcie badań zostały zidentyfikowane następujące czynniki ograniczające podaż innowacji: jakość kapitału ludzkiego, niepewny popyt i brak podmiotów do współpracy w zakresie działalności innowacyjnej, niedostosowanie rozwiązań instytucjonalnych do potrzeb firmy, w tym wysokie składki na ubezpieczenie społeczne, wysokie koszty wdrażania innowacji, brak zachęt podatkowych i pomocy państwa. Do ważnych czynników ograniczających podaż, według badanych firm należą bariery biurokratyczne, nadmiernie rozbudowane kryteria formalne, długi okres weryfikacji wniosków płatności, zbyt rozbudowane wymagania związane z przygotowaniem wniosków projektowych. Zidentyfikowano także bariery informacyjne, kulturowe a także finansowe. „Bariery wewnętrzne i zewnętrzne na jakie natrafiają badane firmy w fazie przejściowej spowodowały wzrost kosztów transakcyjnych oraz niewykorzystywanie potencjałów innowacyjnych i przyczyniły się do zmniejszenia efektywności proinnowacyjnej pomocy strukturalnej w latach 2007-2013” (s.182).

Pomimo luk w dostępnych danych statystycznych badano zależności pomiędzy nakładami na innowacje a wielkością badanych przedsiębiorstw. Charakterystyczne dla wszystkich badanych lat jest to, że nakłady na innowacje, są szczególnie silnie i dodatnio skorelowane z wynikami finansowymi i rentownością przedsiębiorstw (s.198).

Ostatni zbiór problemów w prezentowanej monografii, poświęconej omówieniu okresu przejściowego do gospodarki innowacyjnej dotyczy roli sektora nauki. Autorką rozdziału omawiającego to zagadnienie jest Urszula Grzełowska. Sformułowała ona tezę, że osiągnięcie etapu gospodarki opartej na wiedzy, gospodarki in-

nowacyjnej, możliwe jest tylko poprzez przekształcenie sfery nauki zgodnie z zasadami działania nowoczesnych uniwersytetów. Podstawą do przebudowy uniwersytetu tradycyjnego w nowoczesny jest zapotrzebowanie firm innowacyjnych na zastosowanie i komercjalizację nowej wiedzy. Uniwersytety muszą zweryfikować i współczesnić podstawy programu edukacji. Dopasować go do współczesności i przyszłości. Autorka podejmuje próbę odpowiedzi na pytanie, czy gospodarka Polski znajduje się bliżej gospodarki inwestycyjnej czy innowacyjnej? Z zebranych danych empirycznych wynika, iż jest bliżej gospodarki inwestycyjnej. Badania wykazały, że współpraca nauki z gospodarką ma charakter śladowy, choć obserwuje się symptomy nawiązywania takiej współpracy. Można tu wyróżnić partnerstwo przy ubieganiu się o pomoc finansową oraz partnerstwo przy realizacji projektów innowacyjnych. W tym pierwszym przypadku odnotowano 16 zgłoszeń współpracy z instytutami, 7 z jednostkami badawczo rozwojowymi, 4 z uczelniami wyższymi, 2 z innymi instytucjami. W przypadku drugim – realizacja projektów, odnotowano 39 przypadków współpracy z instytutami badawczymi, 52 z uczelniami wyższymi oraz 40 z indywidualnymi pracownikami naukowymi. W badanym okresie przedsiębiorstwa zawarły 108 umów współpracy z uczelniami, a zrealizowano 126 projektów. Z instytutami badawczymi zawarto 76 umów, a zrealizowano 108 projektów. Głównymi źródłami finansowania projektów badawczych, wskazanymi przez przedsiębiorstwa w roku 2013, były: środki własne (w 53 przypadkach), fundusze unijne (49), kredyt bankowy (11) oraz grant NCBR (6). Dane wskazują, jak pisze autorka (s. 241), że badane firmy uczą się innowacyjności i uczą się szukać źródeł ich finansowania.

Z rozważań autorki wynika wniosek pesymistyczny – sfera nauki w Polsce stanowi obecnie ogniwo opóźniające przejście polskiej gospodarki do etapu gospodarki innowacyjnej, a co najmniej, jak można sądzić, nie stwarza ku temu warunków, nie udziela stosownego wsparcia (s. 242).

Syntezę wyników badań przedstawiła Joanna Kotowicz-Jawor, w ośmiu punktach (s. 243-254):

1. Polska gospodarka znajduje się pomiędzy etapem rozwoju inwestycyjnym a innowacyjnym.
2. Analiza danych empirycznych wykazała, że wg metody IUS 28% badanych firm należy zaliczyć do grupy innovation leaders (liderów innowacji), 27% do grupy innovation followers leaders (doganiający liderów innowacji), 35% do grupy innovation followers (doganiających innowatorów) a 9,4% do
3. Najważniejszą, egzogenną barierą aktywności innowacyjnej w warunkach absorpcji funduszy strukturalnych z UE jest rosnące ryzyko sekularnej stagnacji.
4. Główne bariery endogenne to: brak infrastruktury ułatwiającej funkcjonowanie podmiotów gospodarczych, brak spójności systemów regulacyjnych z uwarunkowaniami kulturowymi i systemem wartości społeczeństwa, niedojrzałość kapitału społecznego, w tym niski poziom zaufania społecznego, a także ograniczona otwartość na współpracę poziomą. Słabe powiązanie sektora wiedzy z przedsiębiorstwami.
5. Główną cechą charakteryzującą popytowe ujęcie procesów innowacyjnych jest podkreślenie roli preferencji konsumenckich. Winny być ukierunkowane na ocenę jakości produktów i ich cech użytkowych i na końcu, cech symbolicznych.
6. Kluczową barierą rozwoju w kierunku gospodarki innowacyjnej, jest brak popytu na innowacje, co wyraźnie zaakcentowano w badaniach. Rozważając problem szczegółowo – brak partnerstwa w zakresie współpracy innowacyjnej, przeszkody finansowe, instytucjonalno – regulacyjne, wysokie koszty opracowania i wdrożenia prac B+R. Ponadto badania wykazały ograniczoną możliwość udokumentowania bezpośredniego wpływu aktywności innowacyjnej na kondycję finansową przedsiębiorstw.
7. W związku z rozwojem gospodarki cyfrowej rodzi się nowy model biznesowy – ekonomia współdziałania. Powstające nowe usługi oparte o techniki cyfrowe o niemal zerowych kosztach krańcowych. Wyniki badań pokazały, że firmy nie są przygotowane do tych nowych trendów.

8. Badane firmy nie mają wsparcia ze strony nowoczesnego sektora nauki, pomimo że sektor ten teoretycznie pełni kluczową rolę w kreowaniu aktywności innowacyjnej, a nowa wiedza jest głównym źródłem postępu.

Monografię kończy fundamentalny wniosek płynący z badań – przejście gospodarki do innowacyjnej fazy rozwoju wymaga gruntownych zmian instytucjonalnych, budowy NSI oraz kapitału społecznego (s. 254).

Monografia pt. „Innowacyjność polskiej gospodarki w przejściowej fazie rozwoju” prezentuje wysoki poziom naukowy. Poszerza znacznie istniejącą wiedzę z zakresu innowacyjności. Powinna stać się obowiązkową lekturą nie tylko dla pracowników naukowych, doktorantów,

studentów ale nade wszystko polityków odpowiedzialnych za rozwój społeczno-gospodarczy. Niezwykle cenne są rozważania problematyki innowacyjności w kontekście rozwoju społeczno-gospodarczego oraz podjęcie tematyki efektywności gospodarowania pomocowym wsparciem funduszy pochodzących z UE. Obydwa problemy należy traktować również jako otwarcie możliwości a wręcz konieczności dalszych, pogłębionych badań. Autorom zaś należą się wyrazy uznania za intelektualny wkład w rozszerzenie zakresu wiedzy o tej niezwykle ważnej problematyce.

prof. zw. dr hab. Lidia Białoń
Wyższa Szkoła Menedżerska w Warszawie